

15 במאי 2019

לכבוד

מר שמואל אבואב,

מנכ"ל משרד החינוך

בפקס': 02-5602336

מר אורן וינברג,

מנכ"ל הספרייה הלאומית

במייל: Oren.Weinberg@nli.org.il

שלום רב,

הנדון: הנגשת התכניות "ספריה בכיס" ו- "שמחת הקריאה" לתלמידים הערבים

אנו פונים אליכם בדרישה להתאמת והנגשת התכניות "ספריה בכיס" ו"שמחת קריאה", שמטרתן עידוד קריאה בקרב תלמידי חטיבות הביניים, גם לתלמידי חטיבת הביניים הערבים, הלומדים הן במסגרות החינוך הממלכתי הרגיל והן במסגרות לחינוך מיוחד. התכניות האמורות, שהינן יוזמה משותפת של משרד החינוך והמרכז ללימודי רוח בספרייה הלאומית, ומיועדות לשימוש תלמידים ומורים במוסדות החינוך ומחוץ להם, זמינות ונגישות לתלמידים היהודים בלבד. עובדה זו מהווה אפליה אסורה ופוגעת בזכויותיהם הבסיסיות לחינוך ולתרבות של התלמידים הערבים בכלל, ושל התלמידים הערבים בעלי לקות ראייה, וחותרות תחת הערך החוקתי של שוויון הזדמנויות בחינוך.

רקע

1. בחודשים האחרונים הושקו שני מיזמים חדשים ומבורכים של הספרייה הלאומית ומשרד החינוך: תכנית ספריה בכיס, שהינה תכנית להנחלת אהבת הקריאה והספר באמצעות ספרי שמע (אודיו) הזמינים בכל עת, לכל תלמיד ותלמידה בחטיבת הביניים, במכשיר הטלפון הסלולרי; ותכנית "שמחת הקריאה", שבמסגרתה תישלח לבתי הספר שיתקבלו לתכנית חבילת ספרים המכילה ארבעה כותרים ב-30 עותקים כל אחד. התכניות, כאמור, הינן פרי יוזמה משותפת של המרכז ללימודי רוח בספרייה הלאומית ואגף הפיקוח על הוראת הספרות במשרד החינוך.

2. כך מתוארת תכנית "ספריה בכיס" [בדף הייעודי](#) שהוקדש לה באתר הספרייה הלאומית:

" התוכנית מיועדת לתלמידי חטיבת הביניים. התלמידים יקבלו גישה ל-18 ספרי איכות מוקלטים, אשר זמינים לתלמידים להאזנה ללא תשלום במכשיר הסלולרי או במחשב באמצעות הישומון אי קאסט (Icast) ספרים מוקלטים. המורים והספרנים המעורבים בתוכנית יקבלו גישה למנוי הפתוח של אי קאסט ויכולו להאזין לכל הספרים הקיימים בישומון. התלמידים יאזינו לספרים באופן קבוצתי בכיתה, בספריית בית הספר ובשעות הפנאי בבית. המורים יובילו תהליך של קריאה משותפת, שיחה ודיון סביב הספרים בכיתה. ההאזנה והקריאה המשותפת יאפשרו לתלמידים לשוחח על הספרים, להגיב עליהם באופן ביקורתי ויצירתי."

3. באשר לחשיבות התכנית לתלמידים בעידן הדיגיטלי, נכתב:

" מחקרים רבים מצביעים על כך שהאזנה לספרי שמע מתאימה לחיי המתבגרים במאה ה-21. היא מאפשרת להם לשלב את הספרים באופן טבעי ומהנה בחייהם. בעידן שבו נזנחים הספרים לטובת המסכים, ספרי השמע מצליחים עדיין להיות אבן שואבת למתבגרים.

האזנה לספרי שמע תורמת לשיפור מיומנויות שפה: היא מרחיבה את אוצר המילים ותורמת לשיפור ההבנה ולהעשרת הרקע התרבותי והספרותי. כמו כן, ספרים מוקלטים מחדדים את מיומנויות הקשב שנפגעו בדור המסכים."

4. ואילו כך מתוארת תכנית "שמחת הקריאה" באתר [האינטרנט הייעודי שהוקדש](#) לה ע"י משרד החינוך:

"הפיקוח על הוראת ספרות בחינוך הממלכתי ובחמ"ד מוביל את תכנית "שמחת הקריאה" לעידוד הקריאה בחטיבות הביניים, מתוך שאיפה ארוכת טווח להגביר בתלמידים את ההנעה לקריאת ספרים ואת ההנאה מהם, ולפתח בבתי הספר את הקהילות הקוראות. זוהי אחת ממטרות הוראת הספרות לאורך כל שנות הלימוד; מטרה שלמימושה יש להקצות לפחות רבע משעות הלימוד של המקצוע ספרות."

5. יחד עם זאת, וחרף חשיבות התכניות האמורות ברמה הפדגוגית, וההשקעה הכספית הכרוכה בהוצאתן אל הפועל, מבדיקה שערכנו עולה כי שתי התכניות האמורות מיועדות לתלמידי חטיבות הביניים היהודיים בלבד: שני הדפים הייעודיים שמספקים מידע על התכניות לקהל המורים והתלמידים זמינים ונגישים בעברית בלבד; כל הספרים המשתתפים בתכניות – הן אלה המיועדים להפצה בבתי הספר והן המוצעים להמרה לספרי שמע, הם ספרים בעברית בלבד; הקול הקורא לתכניות, הזמין באתר הספרייה הלאומית ובאתר משרד החינוך, ואשר מציע למורים ובתי ספר להגיש מועמדות לקבלה לתכניות, זמין ונגיש בעברית בלבד;

6. זאת ועוד. מבדיקה שערכנו באתר הספרייה הלאומית בשפה הערבית, וכן באתר משרד החינוך בשפה הערבית, לא נמצא כל מידע על התכניות האמורות, או מידע על תכניות אחרות מקבילות, המספקות את אותו שירות או שירות דומה לתלמידים ולמוסדות החינוך בחברה הערבית. גם בדיקה שנערכה מול מורים לספרות ומנהלי בתי ספר על יסודיים העלתה כי אינם מודעים לקיומן של התכניות האמורות, או של תכניות מקבילות.

אי הנגשת השירות לתלמידים הערבים – פגיעה קשה בזכות לתרבות ולחינוך, ובשוויון בחינוך:

7. קיומן של תכניות מעין אלה, המספקות שירות חשוב וחדשני לתלמידים היהודים, ששפת אימם עברית, והעדרן של תכניות מקבילות לתלמידים הערבים, מהווה אפליה אסורה, פוגעת בזכותם של התלמידים הערבים לחינוך ולשוויון, וחותרת תחת העיקרון החוקתי של שוויון הזדמנויות בחינוך. אי הנגשת השירותים והתכנים לערבית אף מעביר לתלמידים, לבני משפחתם, ולאנשי החינוך הערביים מסר מפלה ובעייתי, לפיו קיימות אוכלוסיות שהמשרד נותן דעתו עליהן וחפץ בקידומן ובהשקעה בהן יותר מאחרות.

8. בנוסף, התכנית "ספריה בכיס" היא תכנית חשובה במיוחד לא רק לתלמידי החינוך הרגיל, אלא גם לתלמידים בעלי המוגבלות – ובפרט, לתלמידים בעלי מגבלות ראייה. זמינותם של ספרים

טובים ואיכותיים, שנבחרים ע"י אנשי מקצוע בפיקוח משרד החינוך, בגרסאות שמע, יכולה להוות כלי חשוב גם בידי תלמידים בעלי מגבלות ראייה: כלי שיסייע בפיתוח כישורי השפה של אותה קבוצת תלמידים, ובהרחבת הידע הספרותי והתרבותי שלהם, ואף יתרום לתחושת השייכות שלהם למערכת החינוך ולחברה.

9. תלמידי החינוך הערבי מהווים כ-24% מכלל התלמידים במערכת החינוך (ר' דו"ח המ.מ.מ "מבט על החינוך הערבי", 15.7.2018). למרות זאת, אין זה סוד כי קבוצת תלמידים זו סבלה ועודנה סובלת, חרף המאמצים המבורכים של משרד החינוך בשנים האחרונות לצמצום פערים, מהפליה עמוקה וארוכת שנים. כך, בשנת הלימודים 2015-2016 התקציב הממוצע לתלמיד ערבי בחטיבת הביניים והתיכון היה נמוך באופן מהותי מזה של תלמיד יהודי.

10. פערים גדולים בתקצוב קיימים אף כשבוחנים את התקציב הממוצע לתלמיד בחלוקה לפי קבוצות טיפוח, זאת למרות שרוב התלמידים הערבים נמנים על קבוצת הטיפוח החלשה והחלשה-בינונית, לעומת רובם של התלמידים היהודים המשתייכים לקבוצת הטיפוח הבינונית והבינונית-חזקה ("מבט על החינוך הערבי", עמ' 13). אל הפליה זו, הן בתקצוב הבסיסי לתלמיד, והן בתקצוב הנוסף, מצטרפת כעת גם הפליה בתקצוב שירות חשוב וחדשני שבבסיסו עומדות מטרות חשובות של עידוד קריאה, פיתוח כישורי שפה, והרחבת הידע התרבותי והספרותי של התלמידים. לכישורים אלה תפקיד חשוב בפיתוח האישיות של התלמידים והענקת כלים להצלחה בעתיד.

11. ונזכיר, כי לא מכבר נאלצנו לפנות למשרד החינוך בשל אי הנגשתו של פורטל שיעורים פרטיים ברשת לתלמידים הערביים. בעקבות [פנייתנו](#) נפתחה האופציה לתלמידים ערבים לקבל שיעורים פרטיים וקבוצתיים בשפתם, ואנו מקווים כי ההבטחה לתרגם את האתר כולו ולהנגישו בשפה הערבית תתממש בהקדם.

12. שוויון הזדמנויות בחינוך הוא זכות יסוד, שבתי המשפט עיגנו שוב ושוב. "עקרון השוויון טבוע ושוזר בזכות לחינוך, ובחובה המוטלת על הרשויות המוסמכות לספק חינוך שוויוני לכל ילד בישראל. בלעדי יסוד השוויון בחינוך, לא ניתן לממש את הזכות לחינוך על כל צדדיה והיבטיה. בלא שוויון הזדמנויות אמיתי בחינוך, נפגעת זכותו של אדם לפתח את הווייתו האישית באמצעות רכישת דעת וערכים, ונפגעת זכותו לשוויון הזדמנויות אמיתי בהמשך החיים בהגיעו לבגירות (בג"ץ 7426/08 טבקה, משפט וצדק לעולי אתיופיה נ' שרת החינוך, פ"ד סד (1) 820, 846-847) (2010)).

בשל כל האמור, אנו מבקשים מכם לפעול לאלתר להנגשת התכניות "ספריה בכיס" ו"שמחת הקריאה" גם לתלמידים הערבים בחטיבות הביניים.

נודה להתייחסותכם המהירה והעניינית לפניה.

בכבוד רב ובברכה,

רגד ג'ראיסי, עו"ד

העתקים :

צוות המרכז ללימודי רוח, הספרייה הלאומית, במייל: Merkaz.ruach@nli.org.il

עו"ד אילת כהן מלקמן, היועצת המשפטית, משרד החינוך, בפקס: 02-5603840

מר עבדאלה חטיב, מנהל אגף החינוך לערבים, משרד החינוך, במייל: abdallahch@education.gov.il